

Maciej Borski

POCZĄTKI I ROZWÓJ SĄDOWNICTWA KONSTYTUCYJNEGO NA TERYTORIUM CZECHOSŁOWACJI I REPUBLIKI CZESKIEJ

SĄDOWNICTWO KONSTYTUCYJNE DO 1945 R.

Nie można zapominać, że współczesne czeskie sądownictwo konstytucyjne ma swoje historyczne korzenie. Oznacza to, że Republika Czeska znajduje się w gronie niewielu państw europejskich, które w okresie międzywojennym nie tylko nie odrzucały idei sądownictwa konstytucyjnego, lecz przeciwnie – wcieślały ją w życie. Przesądziły o tym niewątpliwie m.in. tradycje wyniesione jeszcze z monarchii austro-węgierskiej, w której istniało to sądownictwo. Potwierdza to także utworzenie po I wojnie światowej Sądu Konstytucyjnego Republiki Austriackiej.

Za początek sądownictwa konstytucyjnego na ziemiach Cesarstwa Austro-Węgierskiego uważa się tzw. projekt konstytucji kromerizskiej z 1849 r., ściśle związany z rozwojem sądownictwa konstytucyjnego nie tylko dlatego, że przewidywał przyznanie podstawowych praw ludności austriackiej, ale przede wszystkim dlatego, że w swej konstytucyjnej Karcie dla krajów austriackich, która miała obowiązywać także w stosunku do Czech, Moraw i Śląska, gwarantował ochronę praw podstawowych zamieszkującej te tereny ludności. Jak pisze R. Walter „(...)” tzw. projekt Kromerissky, który powstał na fali wydarzeń rewolucyjnych, zawierał m.in. katalog podstawowych praw obywatelskich, na który duży wpływ wywarły konstytucje amerykańska i francuska, a także wniosek dotyczący utworzenia Sądu Cesarskiego¹. Projekt przeszedł w pierwszym czytaniu, ale do jego uchwalenia nie doszło, bowiem w marcu 1849 r. został rozwiązany Sejm. Pomimo tego, następnie – łącznie z przyjęciem oktrojowanej przez cesarza tzw. konstytucji marcowej – została uchwalona karta podstawowych praw obywatelskich, w tym przede wszystkim politycznych. W dalszym ciągu jednak nie istniał organ państwa, który swoją działalnością gwarantowałby ochronę tych praw.

Pomimo tego, iż tzw. projekt Kromerissky nigdy nie wszedł w życie, odegrał jednak doniosłą rolę ideologiczną. W latach sześćdziesiątych XIX wieku zaowo-

¹ R. Walter, *Středoevropské ústavní soudnictví a ryzí nauka právní*, „Právník”, č 12/1992, s. 134.

cowało to dyskusją nad stosunkiem sądów do stosowanych norm prawa. Według Z. Czeszejko-Sochackiego „(...) w przyjętym wówczas stanowisku ograniczono się jednakże do uznania prawa sądu do formalnej kontroli ustawy i dopuszczalności odmowy zastosowania aktów władz wykonawczych sprzecznych z ustawami lub naruszających materię konstytucyjną”². Istotny przełom nastąpił w 1867 r., kiedy to przyjęta została ustawa zasadnicza, nazwana od miesiąca, w którym została uchwalona – grudniową. Jej częścią były ustawy o powszechnych prawach obywateli państwa, utworzeniu Sądu Cesarskiego (Řissky Soud) i przyjęta później ustawa o organizacji Sądu Cesarskiego, postępowaniu przed nim i wykonywaniu jego orzeczeń.

Sąd Cesarski składał się z prezesa, jego zastępcy i dwunastu członków oraz czterech zastępców mianowanych dożywotnio przez cesarza na wniosek Rady Cesarskiej (Izba Poselska i Izba Panów wnioskowały o powołanie po sześciu członków i dwóch zastępców). Swoje funkcje sprawowali oni honorowo.

Sąd Cesarski miał zgodnie z postanowieniami ustawy pełnić również niektóre funkcje sądownictwa konstytucyjnego, ponieważ był on uprawniony do rozstrzygania o skargach obywateli na naruszenie praw politycznych zagwarantowanych konstytucyjnie „jeżeli sprawa była załatwiana sposobem administracyjnym przewidzianym ustawą”.

Procesowe aspekty dotyczące skarg szczegółowo regulowała ustawa o organizacji Sądu Cesarskiego, postępowaniu przed nim i wykonywaniu jego orzeczeń³. W świetle obowiązującego stanu prawnego interesującym jawi się fakt, iż Sąd Cesarski orzeczeniem podjętym w pełnym składzie rozstrzygał nie tylko merytorycznie, ale również i w przypadku, gdy skarga posiadała wady formalne lub też termin do jej wniesienia został przekroczony, czy też wreszcie sąd nie był uprawniony do jej rozstrzygania. W odróżnieniu od rozstrzygnięcia *a limine* („skarga musi być bezzwłocznie odrzucona”), jeżeli posiedzenie sądu było – tak zresztą jak i zwykle współcześnie – niejawne, to merytoryczne rozpatrywanie sprawy miało zawsze charakter jawny. Ciekawe natomiast jest to, że również głosowanie nad skargą było jawne. Przy zachowaniu *quorum* dziewięciu sędziów rozstrzygnięcia zapadały zwykłą większością głosów. Rozstrzygnięcie miało postać orzeczenia, w którym zgodnie z § 35 ustawy o organizacji Sądu Cesarskiego, postępowaniu przed nim i wykonywaniu jego orzeczeń ogłaszano „(...) czy i w jakiej mierze w związku z wydanym rozstrzygnięciem zostało naruszone prawo polityczne wnioskodawcy”. Sąd nie mógł bowiem aktu prawnego sprzecznego z konstytucją uchylić ani nakazać naprawienia szkody. Prawdopodobnie nie można też było na podstawie tych orzeczeń wydawać postanowień o egzekucji.

² Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*, Warszawa 2003, s. 18.

³ Skargę, która musiała być podpisana przez adwokata, należało wnieść w terminie 14 dni. Chodziło przy tym o termin materialnoprawny, tym bardziej że ustawa jasno stanowiła, że „do terminu nie wlicza się dni, w których wniosek był dostarczany za pośrednictwem poczty”.

Zgodnie bowiem z § 39 w/w ustawy „(...) w celu wykonania orzeczenia Sądu Cesarskiego, dopóki orzeczenie to nie zostało wykonane, uczestnicy postępowania zwracają się do właściwych sądów i organów administracji”.

Ówczesny świetny specjalista z zakresu prawa konstytucyjnego J. Pražák zajmował się problemem niedostatecznych, instytucjonalnych gwarancji praw podstawowych i zwracał uwagę na ideę trybunałów konstytucyjnych przedstawioną przez G. Jellinka⁴. Mówiąc o indywidualnym skutku orzeczenia w sprawie skargi na naruszenie praw politycznych, polemizował on z poglądem o ich czysto akademickim znaczeniu i popierał, sporadyczny zresztą, pogląd, że Sąd Cesarski mógł wskazać akt uchylić. Uważał też, iż ze względu na powagę sprawy można domniemywać, że rząd miał obowiązek zmienić swoje pierwotne rozstrzygnięcie tak, aby było ono zgodne z orzeczeniem, bowiem „każdy przepis należy interpretować tak, aby nieuchronnie wywoływał on skutki w praktyce”⁵. J. Hoetzel z kolei podkreślał, iż skutkiem orzeczeń Sądu Cesarskiego było to, że sądy i organy administracji, stosując prawo, były „zobowiązane dokonywać jego wykładni w sposób uwzględniający wnioski zawarte w orzeczeniach Sądu Cesarskiego”⁶.

W tym miejscu pojawia się pytanie o charakter prawny Sądu Cesarskiego. Czy możemy nazwać go sądem konstytucyjnym, czy też jest to typowy przykład sądu administracyjnego? Za pierwszym stanowiskiem przemawia niewątpliwie fakt, iż do jego uprawnień należało rozstrzyganie o skargach obywateli na naruszanie konstytucyjnie zagwarantowanych praw politycznych. To niewątpliwie z tej funkcji wykształciła się późniejsza kompetencja do rozstrzygania skarg konstytucyjnych, charakterystyczna dla współczesnego sądownictwa konstytucyjnego. Z drugiej jednak strony sąd ten nie posiadał prawa do uchylania aktów parlamentu, lecz jedynie prawo orzekania o naruszeniu praw zasadniczych przez organy administracji. Te dwa przeciwstawne punkty widzenia wskazują na dość problematyczny charakter prawny tego sądu. Wydaje się jednak, biorąc pod uwagę brak podstawowej kompetencji charakterystycznej dla sądownictwa konstytucyjnego (kontroli norm), iż był on bliższy instytucji sądownictwa administracyjnego.

Państwo czechosłowackie powstało w 1918 r. po rozpadzie monarchii austro-węgierskiej. Zgromadzenie Narodowe złożone z przedstawicieli wszystkich ówczesnych stronnictw politycznych wyłoniło władze Republiki Czechosłowackiej. Prezydentem został T.G. Masaryk. Po powstaniu niepodległej Czechosłowacji została uchwalona ustawa o Najwyższym Sądzie Administracyjnym i o rozstrzyganiu sporów kompetencyjnych⁷. Według §2 ust. 4 w/w ustawy sąd ten otrzy-

⁴ Już w 1885 r. Georg Jellinek domagał się stworzenia szczególnego organu – Trybunału Konstytucyjnego orzekającego o konstytucyjności ustaw – por. G. Jellinek, *Ein Verfassungsgerichtshof für Österreich*, Wien 1885.

⁵ J. Pražák, *Rakouské právo ústavní*, Praha 1902, s. 351.

⁶ J. Hoetzel, *Československé správní právo*, Praha 1937, s. 429.

⁷ Zákon ze dne 2 listopadu 1918 o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů; w: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, č. 3/1918.

mał kompetencje, wcześniej należące do Sądu Cesarskiego, a dotyczące wszystkich spraw związanych z wnoszeniem skarg według ustawy o utworzeniu Sądu Cesarskiego. Faktyczna funkcja Najwyższego Sądu Administracyjnego w tym zakresie jawi się – podobnie zresztą jak Sąd Cesarskiego – bardzo problematycznie. Problematyczność ta wynikała przede wszystkim z tego, że Najwyższy Sąd Administracyjny mógł rozstrzygać skargi na naruszenie praw konstytucyjnych, ale sam nie był w stanie w żaden sposób badać konstytucyjności rozstrzygnięć. Był związany postanowieniami ustaw i mógł w związku z tym badać jedynie zgodność z ustawą, podobnie jak w postępowaniu w sprawach „zwyczajnych” skarg w sprawach administracyjnych, ponieważ nie miał w tym czasie innych możliwości procesowych.

Konstytucja z 1920 r.⁸ wprowadziła jako nową instytucję Sąd Konstytucyjny, będący organem skoncentrowanego i wyspecjalizowanego sądownictwa konstytucyjnego, dokonujący abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności i wywodzący się z modelu kelsenowskiego. Jego kompetencje były uregulowane dosyć wąsko, niemniej jednak w ówczesnych uwarunkowaniach europejskich już samo istnienie takiego organu było nowatorskie.

Zagadnienia związane z organizacją i funkcjonowaniem Sądu Konstytucyjnego precyzyjnie określała ustawa o Sądzie Konstytucyjnym⁹. Zgodnie z jej postanowieniami sąd ten składał się z siedmiu sędziów i siedmiu zastępców powoływanych w ten sam sposób co sędziowie¹⁰. Po dwóch sędziów wyznaczał Najwyższy Sąd Administracyjny i Sąd Najwyższy, natomiast pozostałych dwóch członków i przewodniczącego mianował prezydent. Kadencja sędziów i ich zastępców została określona na dziesięć lat. Sędziowie nie wykonywali tej funkcji jako swego zawodu. W tym właśnie celu ustanowieni byli zastępcy. Szczegóły precyzowała w/w ustawa, natomiast problematykę postępowania określał regulamin Sądu Konstytucyjnego¹¹.

Sąd Konstytucyjny nie miał kompetencji do badania indywidualnych skarg na naruszenie konstytucyjnie zagwarantowanych praw, przysługiwały one bowiem Najwyższemu Sądowi Administracyjnemu. Jak pisze V. Sládeček, „z punktu widzenia konstytucyjności Sąd Konstytucyjny miał badać tylko i wyłącznie ustawy Zgromadzenia Narodowego, ustawy sejmu Rusi Podkarpackiej i akty tzw. Komitetu Stałego Zgromadzenia Narodowego¹², przy czym moc prawna tego ro-

⁸ Zákon ze dne 29. února 1920 kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky; w: Sbirka zákonů a nařízení státu československého, č. 121/1920.

⁹ Zákon ze dne 9. března 1920 o ústavním soudě; w: Sbirka zákonů a nařízení státu československého, č. 162/1920.

¹⁰ Zastępca obejmował funkcję sędziego dopiero wówczas, gdy sędzia był trwale lub czasowo niezdolny do jej wykonywania.

¹¹ Zákon o jednacím řádu ústavního soudu ze dne 19. května 1922; w: Sbirka zákonů a nařízení státu československého nr 255/1922.

¹² Było to ciało powoływane w przypadku rozwiązania którejkolwiek z izb parlamentu lub zakończenia przez nią kadencji na czas do ponownego zebrania się obu izb. Było ono ustanawiane w przypadku, gdy zachodziła konieczność uchwalenia ustawy w trakcie, gdy parlament nie funkcjonował. W skład Komitetu

dzaju aktów była inna niż ustaw”¹³.

W związku z tak wąsko określonymi kompetencjami Sądu Konstytucyjnego znane były dwa typy postępowania. W postępowaniu o uchylenie ustawy obowiązywała zasada dyspozycyjności. Wniosek mógł być wniesiony jedynie przez tak-satywnie wyliczone podmioty (Sąd Najwyższy, Najwyższy Sąd Administracyjny, Sąd Wyborczy, Izbę Poselską, Senat, a także Sejm Rusi Podkarpackiej) w ciągu trzech lat od daty ogłoszenia ustawy. Postępowanie w przedmiocie aktu tymczasowego Komitetu Stałego Zgromadzenia Narodowego rozpoczynało się z mocy prawa. Taki wniosek powinien być co prawda przedłożony przez rząd, jednak Sąd Konstytucyjny zgodnie z § 21 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym oceniał akty tymczasowe z własnej inicjatywy po ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, jeżeli tylko rząd w tym czasie nie funkcjonował.

O uchyleniu ustawy Sąd Konstytucyjny decydował kwalifikowaną większością pięciu głosów, zaś o nieważności postanowień tymczasowych decydowała, przy zachowaniu *quorum* pięciu sędziów, zwykła większość. Moc obowiązująca orzeczeń nie budziła w tym czasie kontrowersji, chodziło bowiem tylko i wyłącznie o abstrakcyjną kontrolę konstytucyjności, zaś ustawa wyraźnie wskazywała, iż „ogłoszenie orzeczenia w Dzienniku Ustaw wywołuje skutek polegający na tym, że od dnia opublikowania, rząd, wszystkie urzędy i sądy są owym orzeczeniem związane”. Ponieważ ustawa nie mówiła wyraźnie o osobach fizycznych i prawnych, należy przyjąć, że nie były one związane tym orzeczeniem. Według V. Sládečka Sąd Konstytucyjny był uprawniony do dokonywania jedynie abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności, co wynikało z tradycji sądownictwa konstytucyjnego na ziemiach czeskich. Praktyka wyglądała jednak o wiele skromniej.

Sąd Konstytucyjny w Czechosłowacji wykonywał swoje funkcje w dwóch okresach, przy czym jego funkcjonowanie w drugim okresie zostało przerwane na skutek działań wojennych¹⁴.

Po pierwszym etapie (17 listopada 1921 – 17 listopada 1931) nastąpił okres zastoju spowodowany nieukonstytuowaniem się nowego składu Sądu Konstytucyjnego. Głównym powodem nie były jednak tylko i wyłącznie kwestie personalne związane z obsadzeniem składu, ale i to, że Zgromadzenie Narodowe obradowało permanentnie, zaś Komitet Stały nie mógł wtedy wydawać aktów tymczasowych, które stanowiły prawie 100% spraw rozpatrywanych przez Sąd Konstytucyjny. Nie sposób jednak zgodzić się z M. Kruk, która zauważa, iż „do-

wchodziło 16 członków i taka sama ilość zastępców delegowanych przez Izbę Poselską oraz 8 członków i taka sama ilość zastępców delegowana przez Senat. Zastępcy ci byli związani wolą członka izby. Wydawane przez Komitet akty tymczasowe należy wyraźnie odróżnić od ustaw, jedynym bowiem organem uprawnionym do ich uchwalania był parlament, zaś prawo do regulowania materii zastrzeżonej dla ustaw powierzane było Komitetowi Stałemu tylko czasowo. Zdaniem autora, nie można utożsamiać aktów tymczasowych ze znanymi także z polskiego systemu konstytucyjnego rozporządzeniami z mocą ustawy, bowiem uprawnienie do ich wydawania wynikało bezpośrednio z konstytucji i miało charakter stałej kompetencji.

¹³ V. Sládeček, *Ústavní soudnictví*, Praha 1999, s. 13.

¹⁴ Por. tamże, s. 14.

piero w 1938 r. po siedmioletniej przerwie Sąd Konstytucyjny został na powrót ustanowiony, jednak ze względu na wydarzenia polityczne, jakie w tym czasie nastąpiły, funkcjonował on w tym drugim okresie jedynie niecały rok. Według niektórych źródeł wydał w sumie czterdzieści sześć orzeczeń dotyczących tymczasowych postanowień Komitetu Stałego, częściowo zresztą niezakończonych¹⁵. Sąd Konstytucyjny istniał bowiem nieprzerwanie, zaś brak jego funkcjonowania nie oznacza, że ponownie musiał się on ukonstytuować. V. Ševčík na podstawie badań przeprowadzonych w archiwum Sądu Konstytucyjnego stwierdził, że w czasie swego istnienia Sąd Konstytucyjny wydał łącznie sześćdziesiąt pięć orzeczeń: pierwsze w 1922 r., ostatnie zaś już w czasie okupacji w maju 1939 r. W obu okresach swej działalności przeważało rozstrzyganie w przedmiocie aktów tymczasowych Komitetu Stałego Zgromadzenia Narodowego. Zdaniem V. Ševčíka w pierwszym okresie swego funkcjonowania Sąd Konstytucyjny nie zbadał konstytucyjności ani jednej ustawy, mimo że w niektórych ze swych orzeczeń wygłaszał zazwyczaj *obiter dictum*, bardzo twórcze poglądy mające znaczenie również współcześnie, np. koncepcję delegowania władzy ustawodawczej, sformułowanie pojęcia przynależności urzędu itd. Z drugiej strony należy zwrócić uwagę, że w żadnym ze swych orzeczeń Sąd Konstytucyjny nie poruszył aspektu niekonstytucyjności aktów tymczasowych Komitetu Stałego Zgromadzenia Narodowego¹⁶.

Dopiero w 1938 r. zostały przedłożone Sądowi Konstytucyjnemu dwie ustawy mające swoje źródło w kryzysowym okresie lat trzydziestych. Była to ustawa o ściganiu działań skierowanych przeciwko państwu popełnionych przez pracowników państwowych i niektóre inne osoby oraz o przenoszeniu sędziów na inne stanowiska służbowe wbrew ich woli¹⁷, a także ustawa zmieniająca ustawy o ustanowieniu władzy nadzwyczajnej z dnia 9 czerwca i 15 listopada 1933 roku¹⁸. Zwłaszcza ta druga ustawa zawierała postanowienia ewidentnie sprzeczne z konstytucją (§ 1 wzmacniał na przykład pozycję rządu o daleko idące kompetencje w zakresie gospodarki narodowej. Zgodnie z tym przepisem rząd mógł rozstrzygnąć sprawę nawet wtedy, gdy do realizacji tej kwestii wymagane było upoważnienie ustawowe). O ile postępowanie w sprawie pierwszej z ustaw zostało zakończone orzeczeniem nr 134/1939, o tyle w przypadku drugiej nie zostało ono niestety dokończone.

Słusznie zwraca uwagę J. Blahož na to, że jedynym rozstrzygnięciem Sądu Konstytucyjnego tzw. pierwszej Republiki mającym istotne znaczenie dla rozwo-

¹⁵ M. Kruk, *Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej*, [w:] *Sądy Konstytucyjne w Europie*, Warszawa 1997, s. 68.

¹⁶ Por. V. Ševčík, *Výhledy ústavnosti v novém státě – pokus o analyzující sondu*, „Právník” 1994, č. 12, s. 1022.

¹⁷ Zákon ze dne 12. července 1933 o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců a některých jiných osob a o překládání soudců na jiné služební místo proti jejich vůli; w: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, č. 147/1933.

¹⁸ Zákon ze dne 21 června 1934 kterým se mení zákony o mimořádné moci nařizovací; w: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, č. 109/1934.

ju prawa konstytucyjnego, była koncepcja delegowanego ustawodawstwa, którą sformułował on w związku z rozpatrywaniem aktu tymczasowego Komitetu Stałego Zgromadzenia Narodowego w dniu 7 listopada 1922 roku¹⁹.

Podstawowych przyczyn, dla których sądownictwo konstytucyjne w przedmonachijskiej Czechosłowacji nie rozwijało się wystarczająco dynamicznie, należy poszukiwać w niedostatecznych rozwiązaniach prawnych, które dotyczyły zwłaszcza regulacji postępowania przed Sądem Konstytucyjnym. Według § 9 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym mógł on rozstrzygać o konstytucyjności ustaw tylko i wyłącznie na podstawie wniosku. Wniosek z kolei mógł być złożony tylko i wyłącznie przez: Sąd Najwyższy, Najwyższy Sąd Administracyjny, Sąd Wyborczy, Izbę Poselską, Senat, a także przez Sejm Rusi Podkarpackiej. Najwyższy Sąd Administracyjny, dokonując interpretacji tego przepisu ustawowego, skonstatował w swym orzeczeniu z dnia 4 stycznia 1922 r., iż prawo do przedłożenia Sądowi Konstytucyjnemu wniosku o stwierdzenie, że ustawa jest sprzeczna z ustawą konstytucyjną, nie przysługuje ani poszczególnym uczestnikom będącym osobami fizycznymi, a także ani bezpośrednio, ani pośrednio składom orzekającym Sądowi Najwyższemu. Prawo to nie przysługuje też senatom SK rozstrzygającym konkretną sprawę. Wniosek ten mógłby jedynie pochodzić od plenum Najwyższego Sądu Administracyjnego²⁰. Następstwem takiego rozumowania jest to, „że osoba fizyczna mogła jedynie wnioskować do Najwyższego Sądu Administracyjnego, aby ten sprawę przemyślał i skorzystał z prawa złożenia wniosku przysługującego mu na podstawie § 9 i § 10 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym. Sytuacja strony procesowej w tym postępowaniu nie jest związana z rozstrzygnięciem konkretnego interesu prawnego i jest inna dla każdego przypadku sporu”²¹.

Wnoszenie wniosku konstytucyjnoprawnego do sądu było określone regułami uchwalonymi na plenarnych posiedzeniach obu sądów najwyższych (Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego). Konstrukcja ta czyniła z Sądu Konstytucyjnego, jeżeli chodzi o konstytucyjność ustaw, organ fasadowy nie tylko dlatego, że odrywała kwestię konstytucyjności ustaw od rozwiązania konkretnego sporu, ale również uniemożliwiała sądowi orzekającemu w sprawie wniesienie wniosku do Sądu Konstytucyjnego. W doktrynie przeważa obecnie pogląd, że z punktu widzenia doświadczeń z sądownictwem konstytucyjnym po II wojnie światowej błędne okazało się rozwiązanie polegające na absolutnym wyłączeniu zainteresowanych stron z uczestnictwa w postępowaniu o uznanie ustawy za niekonstytucyjną. Procedura składania wniosku do Sądu

¹⁹ J. Blahož, *Vznik a počátky vývoje ústavního soudnictví (srovnávací pohled)*, „Právník” 1995, č. 5, s. 440 i n. Zauważa on, iż rozstrzygnięcie to można uważać za pierwszy klasyczny dowód niekonstytucyjności delegacji władzy ustawodawczej, która akurat w tym okresie zaczyna ujawniać się, zaś po drugiej wojnie światowej w dalszym ciągu się rozwija.

²⁰ Orzeczenie Najwyższego Sądu Administracyjnego z 4 stycznia 1922 r. [w:] J. Blahož, *Vznik...*, s. 441.

²¹ Orzeczenie Najwyższego Sądu Administracyjnego, z 17 października 1921 r. [w:] tamże, s. 441.

Konstytucyjnego była aż nadto skomplikowana. O wniesieniu wniosku mogło, w toku sformalizowanego postępowania, rozstrzygać plenarne posiedzenie właściwego sądu najwyższego. Praktycznie rzecz biorąc, wykluczało to możliwość skutecznego wniesienia wniosku.

Można zatem stwierdzić, że w czasie funkcjonowania tzw. pierwszej Republiki istniało wiele przeszkód uniemożliwiających efektywną realizację idei sądownictwa konstytucyjnego. Wynikały one między innymi z braku korelacji między ustawami dotyczącymi obu sądów najwyższych a ustawą o Sądzie Konstytucyjnym. Współcześni konstytucjonaliści (np. Ševčík, Walter czy Blahož) wytykają czechosłowackiemu systemowi sądownictwa konstytucyjnego również wiele innych niedostatków. Jednak jak słusznie zauważa J. Blahož, mała funkcjonalność czechosłowackiego Sądu Konstytucyjnego wynikała przede wszystkim z tego, iż podstawą jego ustanowienia były poglądy wynikające z odmiennych koncepcji teoretycznych²².

Podkreślenia wymaga fakt, że czechosłowacki Sąd Konstytucyjny z okresu republiki przedmonachijskiej, w odróżnieniu od austriackiego Sądu Konstytucyjnego, posiadał jedyną podstawową kompetencję charakterystyczną dla sądownictwa konstytucyjnego – kontrolę norm prawnych (ustaw i aktów tymczasowych). Trzeba przy tym zauważyć, że czechosłowacki system kontroli konstytucyjności ustaw miał charakter kontroli abstrakcyjnej. Ten abstrakcyjny charakter kontroli szczególnie widoczny był tam, gdzie Sąd Konstytucyjny rozstrzygał na podstawie § 9 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym, czyli na wniosek organu władzy ustawodawczej.

Po 1935 roku wzmogły się tendencje nazistowskie i separatystyczne wśród Niemców sudeckich oraz na ziemiach słowackich. Międzynarodowa sytuacja Czechosłowacji uległa pogorszeniu. We wrześniu 1938 roku Edward Beneš (od 1935 r. prezydent) przyjął pod naciskiem Wielkiej Brytanii i Francji warunki układu monachijskiego. Jesienią tego roku Niemcy zajęły Sudety i północne Morawy. Po ustąpieniu Beneša prezydentem został zwolennik współpracy z Niemcami E. Hacha. W marcu 1939 r. parlament słowacki proklamował Państwo Słowackie, natomiast Niemcy po zajęciu Czech ogłosiły utworzenie Protektoratu Czech i Moraw. Ruś Podkarpacką zajęły natomiast Węgry.

W związku z wydarzeniami jesieni 1938 r., miało dojść w Sądzie Konstytucyjnym do zmian dotyczących składu sędziowskiego oraz jego kompetencji. Jednakże do zrealizowania tych planów już nie doszło. W wyniku rozpadu Republiki Czechosłowackiej, w Republice Słowackiej stworzono formalne podstawy do utworzenia organu ochrony konstytucyjności. Konstytucja Republiki Słowackiej²³ przewidywała utworzenie Senatu Konstytucyjnego, którego zadaniem

²² Por. J. Blahož, *Vznik...*, s. 442.

²³ Ústavný zákon ze dňa 21 júla 1939 o ústave Slovenskej republiky; w: Slovensky Zakonník, č. 185/1939.

miało być badanie konstytucyjności ustaw i aktów tymczasowych, czyli aktów o charakterze dekretów tymczasowych podejmowanych w przypadkach pilnych. Podstawy jego funkcjonowania określała konstytucja, która zakładała, że:

- 1) ustawy i akty tymczasowe sprzeczne z konstytucją lub innymi ustawami konstytucyjnymi nie obowiązują;
- 2) o tym, czy ustawy i akty tymczasowe czynią zadość postanowieniu § 97 ust. 1 rozstrzyga Senat Konstytucyjny;
- 3) Senat Konstytucyjny składa się z prezesów Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego. Przewodniczącym Senatu jest pierwszy prezes Sądu Najwyższego.

O ile konstytucja została uchwalona w roku 1939, to dopiero w roku 1942 przyjęto ustawę konstytucyjną o Senacie Konstytucyjnym²⁴, która określała szczegóły organizacji i czynności tego organu. Wykonywanie funkcji sędziego Senatu Konstytucyjnego miało charakter honorowy. Senat Konstytucyjny rozstrzygał na podstawie wniosku wniesionego przez uprawnione do tego podmioty (prezydenta, Sejm Republiki Słowackiej, Komitet Stały, rząd i Radę Państwa). Wniosek mógł być wniesiony w terminie jednego roku od wejścia w życie danego przepisu prawa. W przypadku braków formalnych lub niewłaściwości wniosków mógł być odrzucony uchwałą Senatu Konstytucyjnego, przy czym wymagana była obecność co najmniej pięciu członków Senatu (łącznie z przewodniczącym), zaś do jego przyjęcia konieczna była absolutna większość głosów. Do merytorycznego rozpoznania i wydania orzeczenia w sprawie wymagana była natomiast obecność wszystkich członków Senatu Konstytucyjnego (ewentualnie ich zastępców). Senat Konstytucyjny uchwałą wniosek oddalał lub też orzekał, iż wskazany przepis prawa pozostaje w sprzeczności z postanowieniami ustawy lub ustawy konstytucyjnej. Uchwała, która czyniła zadość wnioskowi, wywoływała skutki prawne polegające na tym, że przepis prawa, który został zakwestionowany, tracił swoją moc z dniem opublikowania w Słowackim Dzienniku Ustaw. Wyżej wymienione regulacje miały jednak charakter głównie teoretyczny, bowiem jak pisze V. Sládeček, „Senat Konstytucyjny nigdy faktycznie nie został ustanowiony ze względu na to, że w państwach totalitarnych tak niezależna instytucja nie miała prawa bytu”²⁵.

Na terenie Protektoratu Czech i Moraw nie powstał żaden organ, który przejąłby funkcje Sądu Konstytucyjnego, jednak według V. Mikule „można w okresie wojny odnaleźć pewne elementy sądownictwa konstytucyjnego w kompetencjach niektórych tymczasowych organów państwa utworzonych na emigracji (Rada Państwa, Rada Prawna)”²⁶.

²⁴ Ústavný zákon, ze dňa 4 února 1942 o ústavnom senáte; w: Slovenský Zakonník, č. 20/1942.

²⁵ V. Sládeček, *Ústavni...*, s. 15.

²⁶ V. Mikule, *Federální ústavní soud skutečností*, „Právo a zákonost” 1992, č. 3, s. 130.

POWOJENNE POGLĄDY DOTYCZĄCE INSTYTUCJI SĄDOWNICTWA KONSTYTUCYJNEGO

Jeszcze przed przewrotem lutowym i przyjęciem 9 maja 1948 r. konstytucji, w literaturze miała miejsce dyskusja na temat budowania systemu sądownictwa konstytucyjnego, która przyniosła konkretne efekty i wnioski. Na uwagę zasługują pozycje książkowe profesorów wydziałów prawa H. Bulina²⁷ i E. Taborskiego²⁸.

Największe znaczenie miała jednak praca najwybitniejszego ówczesnie cywilisty i teoretyka prawa V. Kubeša²⁹. Jeszcze przed przewrotem lutowym opublikował on zwięzły projekt całkiem nowej Karty Konstytucyjnej Republiki Czechosłowackiej. Projekt ten obejmował również część poświęconą sądownictwu konstytucyjnemu (rozdział ósmy: Sąd Konstytucyjny, § 197-206), która zawierała podstawowe rozwiązania dotyczące ulepszenia ówczesnego systemu. Do Sądu Konstytucyjnego miało należeć rozstrzyganie o tym, czy:

- 1) ustawy nie są sprzeczne z ustawami konstytucyjnymi;
- 2) ustawy samorządowe nie są sprzeczne z ustawami (chodzi o te ustawy, które regulowały ustroj organów samorządu terytorialnego);
- 3) rozporządzenia Rady Ministrów były wydane na podstawie upoważnienia ustawowego;
- 4) akty tymczasowe zgodnie z § 54 projektu³⁰ są zgodne z ustawami konstytucyjnymi.

O utracie mocy obowiązującej w/w przepisów można było orzec jedynie w ciągu pięciu lat od ich wejścia w życie. Uprawnienie do wnioskowania o powtórne zbadanie konkretnych przepisów, za wyjątkiem tymczasowych postanowień badanych z urzędu, zostało rozszerzone na sejmy regionalne³¹ i rząd. Samodzielny wniosek mogła wnieść również 1/5 członków Zgromadzenia Narodowego czy sejmu regionalnego. Dodatkowo legitymację czynną do wniesienia wniosku miało mieć trzech sędziów Sądu Konstytucyjnego. Oprócz rozszerzenia kompetencji Sądu Konstytucyjnego o powtórne badanie rozstrzygnięć dotyczących partii politycznych, projekt wprowadzał również pewne *novum* polegające na tym, iż miał on dysponować uprawnieniem do rozstrzygania o skargach osób fizycznych lub prawnych³².

²⁷ Por. H. Bulin, *O příslušnosti ústavního soudu a zásadě nepřekoumatelnosti zákonů*, [w:] *Problémy nové československé ústavy*, Brno 1947.

²⁸ Por. E. Táborský, *Naše nová ústava*, Praha 1948.

²⁹ V. Kubeš, *O novou ústavu*, Praha 1948.

³⁰ Chodziło o akty prawne wydawane przez Radę Ministrów w okresie między kadencjami parlamentu. Akty te obejmujące materie zastrzeżone dla regulacji ustawowych mogły być stanowione tylko w okresie między rozwiązaniem a ukonstytuowaniem się nowego składu parlamentu.

³¹ Chodziło o Czeską Radę Narodową i Słowacką Radę Narodową.

³² Skargi mogły być wnoszone na to, że orzeczeniem organu zostały naruszone konstytucyjne zagwarantowane prawa i wolności, o ile do rozstrzygania nie był uprawniony inny sąd, zwłaszcza Sąd Najwyższy

O strukturze Sądu Konstytucyjnego V. Kubeš jedynie wspominał. Miał się on składać z dwóch organów. Kompetencja pierwszego dotyczyła rozstrzygania o wszystkich wnioskach za wyjątkiem skarg osób fizycznych i prawnych na naruszenie praw i wolności konstytucyjnych. Łącznie w jego skład miało wchodzić dwunastu członków, z których sześciu miał mianować prezydent na wniosek Zgromadzenia Narodowego i sejmów regionalnych, zaś po trzech członków wyznaczyć miał Sąd Najwyższy i Najwyższy Sąd Administracyjny – § 203 projektu. Szczegółowo kwestie związane z drugim organem, który miał się zajmować wyłącznie skargami konstytucyjnymi, miała regulować odrębna ustawa, którą się już jednak V. Kubeš nie zajmował.

Prowadzona w literaturze dyskusja spowodowała podjęcie konkretnych działań zmierzających do stworzenia nowoczesnego systemu konstytucyjnego. Na podstawie ustawy o Komisji Konstytucyjnej Konstytucyjnego Zgromadzenia Narodowego³³ w listopadzie 1946 r. została utworzona Komisja Konstytucyjna Konstytucyjnego Zgromadzenia Narodowego, której zadaniem było wypracowanie projektu nowej konstytucji obejmującej swoim zakresem również zagadnienia sądownictwa konstytucyjnego. Projekt V. Kubeša stał się jednym z podstawowych eksperckich wniosków dotyczących działania komisji, do sformułowania konkretnego projektu w praktyce nigdy jednak nie doszło. Przedmiotem ostrej polemiki stało się już samo zagadnienie niezbędności istnienia instytucji Sądu Konstytucyjnego. Należy jednak wyraźnie podkreślić, iż po II wojnie światowej pojawiły się na ziemiach czeskich pewne konkretne projekty stworzenia systemu sądownictwa konstytucyjnego.

SĄDOWNICTWO KONSTYTUCYJNE W PAŃSTWIE SOCJALISTYCZNYM

W marcu 1945 r. przedstawiciele władz Czechosłowacji zawarli w Moskwie porozumienie z komunistami (KSČ) dotyczące utworzenia wspólnego rządu. Deklaracja programowa nowego rządu (tzw. Program koszycki) zapowiadała m.in. odrodzenie państwa dwóch narodów – Czechów i Słowaków oraz głębokie reformy polityczne, gospodarcze i społeczne. Po wyzwoleniu Czechosłowacji rozpoczęła się walka polityczna między partiami opowiadającymi się za demokracją parlamentarną a komunistami. W lutym 1948 r. w wyniku tzw. praskiego zamachu pełnię władzy przejęła Komunistyczna Partia Czechosłowacji. W maju natomiast została uchwalona nowa konstytucja zapowiadająca przekształcenie

– § 197 ust. 3 projektu. Taka skarga mogła być wniesiona w terminie jednego roku. Dopiero wówczas gdy Sąd Konstytucyjny ustalił, iż jest ona zasadna, orzeczeniem miał określić, które postanowienia konstytucji zostały naruszone i przez kogo.

³³ Zákon ze dne 17 října 1946 o ústavním výboru ústavodárného Národního shromáždění; w: Sbirka Zakonu a nařízení republiky Československé, č. 197/1946.

Czechosłowacji w państwo socjalistyczne. Po rezygnacji Beneša prezydentem został przywódca komunistów Klemens Gottwald.

W konstytucji z 9 maja 1948 r.³⁴ instytucja Sądu Konstytucyjnego została pominięta. Typowym podnoszonym w tym czasie argumentem było, jak zauważa V. Mikule, twierdzenie, iż „Sąd Konstytucyjny pierwszej Republiki należał do organów o biurokratycznym charakterze, które faktycznie stały w hierarchii ponad Zgromadzeniem Narodowym”³⁵. W ten sposób dyskusje na temat sądownictwa konstytucyjnego zostały przerwane na blisko 20 lat.

Prawdą jest oczywiście, że formalnie w dalszym ciągu istniała możliwość rozstrzygnięcia o niekonstytucyjności ustaw, jednak kompetencja ta nie należała już do organu władzy sądowniczej, lecz do organu władzy ustawodawczej – prezydium Zgromadzenia Narodowego. Z pewnymi modyfikacjami ta kompetencja parlamentu funkcjonowała aż do roku 1992. Nie należy się jednak dziwić, że z kompetencji tej parlament nigdy nie skorzystał. Co więcej, nie została nawet wydana ustawa precyzująca sposób korzystania z tego uprawnienia. Ma rację V. Sládeček, twierdząc, iż system, w którym konstytucyjność bada organ parlamentu zamiast organ władzy sądowniczej, jest szkodliwy, trudno bowiem wyobrazić sobie kwestionowanie przez jakikolwiek organ stanowionych przez siebie aktów prawnych³⁶. Argumenty te przedstawiał już zresztą A. Hamilton³⁷. Prezydium Zgromadzenia Narodowego było także uprawnione do przedstawiania powszechnie obowiązującej wykładni ustaw³⁸.

W 1960 r. Zgromadzenie Narodowe uchwaliło nową konstytucję, która zmieniła nazwę państwa na: Czechosłowacka Republika Socjalistyczna (CSRS). Konstytucja z 1960 r.³⁹ zmodyfikowała brzmienie przepisu regulującego kwestię kontroli konstytucyjności w ten sposób, że uprawnienie do badania konstytucyjności ustaw rozszerzyła na całe Zgromadzenie Narodowe. Uprawnienie do zmiany czechosłowackich ustaw nie zostało co prawda zniesione, jednak nikt nie miał

³⁴ Ústavní zákon ze dne 9 května 1948 Ustava Československé Republiky; w: Sbirka Zakonu a nařízení republiky Československé, č. 150/1948.

³⁵ V. Mikule, *Federalni...*, s. 131. Pogląd ten był w tym okresie dość typowy. Przez wiele lat panowało przekonanie, iż w państwie typu socjalistycznego zgodność prawa z konstytucją występuje niejako z natury rzeczy, bez konieczności budowania jakichkolwiek dalszych zabezpieczeń. Najbardziej znaczącym przedstawicielem takiego stanowiska był S. Rozmaryn, który wypowiedział się przeciwko kontroli konstytucyjności prawa przez organ pozaparlamentarny, argumentując, iż tego rodzaju kontrola „jest instytucją reakcyjną, a nie postępową i właśnie dlatego nie ma dla niej miejsca w państwie socjalistycznym, ani w państwie ludowym, które spokojnie ufają sprawiedliwości ludu i jego woli” (S. Rozmaryn, *Kontrola konstytucyjności ustaw*, „Państwo i Prawo” 1948, nr 12, s. 36).

³⁶ Por. V. Sládeček, *Ústavní...*, s. 17.

³⁷ Por. A. Hamilton, J. Madison, J. Jay, *Listy Federalisty*, Olomouc 1994.

³⁸ Zgodnie z § 65 ust. 1 konstytucji z 9 maja 1948 r.: „Prezydium Zgromadzenia Narodowego przedstawia, jeżeli rzecz jest sporna, obowiązującą wykładnię prawa i rozstrzyga na zasadzie wyłączności o tym, czy ustawa Czeskiej Rady Narodowej lub ustawa Słowackiej Rady Narodowej nie jest sprzeczna z konstytucją lub postanowieniami ustawy”. Z kolei ust. 2 tego przepisu pozostawiał uregulowanie kwestii szczegółowych ustawie.

³⁹ Ústavní zákon ze dne 11 července 1960 Ustava Československé socialistické republiky; w: Sbirka Zakonu Československé socialistické republiky, č. 100/1960.

wątpliwości, że rozwiązanie polegające na tym, iż Zgromadzenie Narodowe, jako całość, powtórnie będzie badało ustawy, które wcześniej samo przyjęło, okaże się fikcją⁴⁰. Należy podkreślić, iż przedstawionego wyżej uprawnienia Zgromadzenia Narodowego nie można traktować jako wykonywania kontroli konstytucyjności prawa. Był to raczej przykład działania w ramach samokontroli.

Proces destalinizacji występujący w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej nie objął systemu politycznego Czechosłowacji. Jednocześnie narastały trudności gospodarcze. W kryzysowej sytuacji plenum KC KSČ w styczniu 1968 roku powołało nowe kierownictwo partii z Aleksandrem Dubčekiem na czele, które wystąpiło z programem reform nazwanym „socjalizmem z ludzką twarzą”. W Czechosłowacji nastąpiło znaczne ożywienie polityczne nazwane wkrótce „praską wiosną”, doszło też do radykalizacji nastrojów społecznych. W sierpniu 1968 r. nastąpiła interwencja wojskowa Układu Warszawskiego, w konsekwencji czego elity rządzące zrezygnowały z programu reform politycznych, skupiając się jedynie na podniesieniu stopy życiowej społeczeństwa. Wreszcie w październiku 1968 r. Zgromadzenie Narodowe uchwaliło ustawę konstytucyjną o federacyjnej strukturze państwa.

Wydarzenia praskiej wiosny 1968 r. przyniosły oczywiście nowe nadzieje również w zakresie sądownictwa konstytucyjnego. Ustawa konstytucyjna o federacji czechosłowackiej⁴¹ zawierała rozdział 6 powołujący Sąd Konstytucyjny Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej (art. 86-101). Niestety, w ustawie tej znowu pojawił się w zmodyfikowanej nieco postaci przepis uprawniający organ przedstawicielski do uchylecia niektórych przepisów prawa z powodu niekonstytucyjności czy niezgodności z ustawą (art. 36 ust. 4)⁴².

Już wcześniej J. Boguszak, będący koordynatorem prac kolegium Czechosłowackiej Akademii Nauk (ČSAV) zajmującego się problematyką konstytucyjnoprawną, opublikował alternatywny projekt utworzenia federacji czechosłowackiej, zawierający konkretne postanowienia dotyczące państwa federalnego. W ramach projektu przedstawił on własną koncepcję federalnego sądownictwa konstytucyjnego. Znalazł się tam m.in. pogląd, iż „tak zwany sąd federalny ma w konkretnych przypadkach prawo rozstrzygać sprawy należące, co do zasady, do właściwości sądów powszechnych, o ile dotyczą one rozstrzygnięcia w sprawach o podstawowym znaczeniu dla jednolitości sądowego orzekania w państwach członkowskich. W pozostałym zakresie przede wszystkim ma on

⁴⁰ Zgodnie z art. 41 ust. 2 konstytucji Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej: „Zgromadzenie Narodowe czuwa nad przestrzeganiem konstytucji. Może uchylić ustawę Czeskiej lub Słowackiej Rady Narodowej, rozporządzenia lub uchwały rządu i powszechnie obowiązujące zarządzenia Okręgowych Rad Narodowych sprzeczne z konstytucją lub inną ustawą”.

⁴¹ Ústavní zákon ze dne 27 října 1968 o československé federaci; w: Sbirka Zakonu Československé socialistické republiky, č. 143/1968.

⁴² Zgodnie z tym przepisem „Zgromadzenie Federalne może uchylić rozporządzenie lub uchwałę Rady Ministrów lub powszechnie obowiązujący przepis prawa wydany przez federalne ministerstwo lub federalny centralny organ państwa, sprzeczny z konstytucją lub inną ustawą Zgromadzenia Federalnego”.

jednak pełnić funkcję Sądu Konstytucyjnego federacji⁴³. Oprócz tego miał badać zgodność ustaw federalnych i innych federalnych aktów prawnych z federalną konstytucją, a także gwarantować ochronę obywatelom i organizacjom przed ingerencją federalnych organów państwa. Zdaniem J. Boguszaka „tak określona kompetencja nie oznaczała uprzywilejowanej, sądowej gwarancji podstawowych praw i wolności obywateli, ale >zwyczajną< ochronę sądową. W tym znaczeniu można by prawdopodobnie mówić o koncepcji federalnego sądownictwa administracyjnego⁴⁴. Model sądownictwa konstytucyjnego zawarty w ustawie konstytucyjnej o federacji czechosłowackiej nie został nigdy szczegółowo uregulowany. Nigdy też w praktyce nie funkcjonował – nie został bowiem wprowadzony w życie.

Ówczesni komentatorzy w sposób wyraźny tłumaczyli, dlaczego rozdział 6 ustawy konstytucyjnej o federacji czechosłowackiej nie został wprowadzony. Według tych poglądów „problem kontroli konstytucyjności w państwie demokratycznym jest rozwiązywany w ogromnej mierze za pomocą innych postanowień konstytucji, z których wynikają kompetencje przysługujące Sądowi Konstytucyjnemu⁴⁵. Ponadto popularne stawały się poglądy – w świetle powyższego nieuzasadnione – „że o zgodności ustawy Zgromadzenia Federalnego z konstytucją rozstrzyga samo Zgromadzenie Federalne, jako najwyższy organ przedstawicielski władzy państwowej⁴⁶.

Sąd Konstytucyjny Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej był charakteryzowany jako sądowy organ ochrony konstytucyjności (art. 86 ust. 1 konstytucji). Jego członkowie mieli być podczas rozstrzygania niezawisli i orzekać tylko i wyłącznie na podstawie Konstytucji Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej i ustaw Zgromadzenia Federalnego (art. 86 ust. 2 konstytucji). Miał się on składać z dwunastu członków, w tym ośmiu sędziów i czterech zastępców powoływanych przez Zgromadzenie Federalne na siedmioletnią kadencję. Kompetencje Sądu Konstytucyjnego Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej zostały określone szerzej niż wcześniejszego Sądu Konstytucyjnego Republiki Czechosłowackiej również w związku z przewidywanym powołaniem nie tylko federalnego Sądu Konstytucyjnego, ale i sądów konstytucyjnych obu republik. Zgodnie z art. 87 ust. 1 Konstytucji Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej Sąd Konstytucyjny rozstrzygał o:

- 1) zgodności ustaw Zgromadzenia Federalnego i poszczególnych ich postanowień z Konstytucją Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej;
- 2) zgodności ustaw konstytucyjnych Czeskiej Rady Narodowej i Słowackiej Rady Narodowej z Konstytucją Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej;

⁴³ J. Boguszak, *Otevřený systém dualistické federace*, „Právník” 1968, č. 10, s. 918.

⁴⁴ J. Boguszak, *Návrh ústavy pro otevřený systém dualistické federace*, „Právník” 1968, č. 12, s. 1047.

⁴⁵ V. Sládeček, *Nástin...*, s. 549.

⁴⁶ Tamże, s. 549.

- 3) zgodności ustaw rad narodowych z Konstytucją Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej;
- 4) zgodności rozporządzeń Rady Ministrów Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej i powszechnie obowiązujących przepisów prawa ministerstw federalnych i federalnych organów administracji państwowej z Konstytucją Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej i ustawami Zgromadzenia Federalnego;
- 5) zgodności rozporządzeń rządów republik i powszechnie obowiązujących przepisów prawa ministerstw, a także pozostałych centralnych organów administracji państwowej z Konstytucją Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej i ustawami Zgromadzenia Federalnego.

Sąd Konstytucyjny Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej korzystał również z innych kompetencji.

- 1) Rozstrzygał spory kompetencyjne:
 - a) między organami Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej a organami jednej lub obu republik (konflikt pionowy),
 - b) między organami obu republik (konflikt poziomy).
- 2) Przedstawiał projekty służące doskonaleniu ustawodawstwa Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, a także ustawodawstwa republik.
- 3) Rozstrzygał o skargach przeciwko nieuzyskaniu mandatu posła Zgromadzenia Federalnego i przeciwko wyrokowi, że doszło do odwołania posła lub przeciwko rozstrzygnięciu o odmowie rejestracji kandydata.
- 4) Rozstrzygał o ochronie konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności, jeżeli zostały one naruszone orzeczeniem lub inną decyzją organu federalnego, o ile ustawa nie przewidywała innej ochrony.
- 5) Postępowanie obligatoryjnie wszczynane było na wniosek uprawnionych podmiotów (Izby Poselskiej Zgromadzenia Federalnego lub innego organu federalnego, Czeskiej Rady Narodowej lub Słowackiej Rady Narodowej i ich prezydentów, federalnej Rady Ministrów, sądów i prokuratora generalnego). Mogło ono być także fakultatywnie wszczęte z własnej inicjatywy przez Sąd Konstytucyjny, jak też na podstawie wniosku obywatela lub organizacji.

Sąd Konstytucyjny Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej nie miał kompetencji do uchylania przepisów prawa, lecz jedynie ogłaszał, że utraciły one swoją skuteczność. Dopiero jeżeli w ciągu sześciu miesięcy prawodawca nie doprowadził do zgodności tego przepisu z konstytucją ewentualnie z ustawą, przepis ten tracił moc obowiązującą. Było to, jak na ówczesne czasy, bardzo nowoczesne rozwiązanie, zwłaszcza jeżeli chodzi o możliwość wnoszenia indywidualnych skarg konstytucyjnych (wyłączając oczywiście z tego zakresu badanie rozstrzygnięć sądów powszechnych). Cóż z tego, skoro ustawa określająca ustrój i zasa-

dy postępowania przed Sądem Konstytucyjnym nigdy nie została uchwalona. Co prawda parlamentarna komisja do spraw przygotowania nowej konstytucji stworzyła w lipcu 1969 r. projekt ustawy federalnej o Sądzie Konstytucyjnym, jednak nigdy nie nadano mu dalszego biegu.

ROZWÓJ SĄDOWNICTWA KONSTYTUCYJNEGO PO 1989 R.

Proces przemian politycznych rozpoczął się w Czechosłowacji pod koniec 1989 roku, kilka miesięcy po polskich rozmowach tzw. okrągłego stołu i po wydarzeniach na Węgrzech, w NRD czy w Bułgarii początkujących transformację ustrojową w tych państwach. W listopadzie 1989 r. zaczęły się masowe wystąpienia na rzecz zmiany systemu politycznego. Ukształtował się ruch opozycyjny Forum Obywatelskie (OF) w Czechach i Społeczeństwo przeciw przemocy na Słowacji (VPN). Manifestacja na Placu Wacława w Pradze 17 listopada 1989 r. zapoczątkowała tzw. aksamitną rewolucję. W ciągu kilku kolejnych dni fala demonstracji i strajków, którym towarzyszyły postulaty zwiększenia zakresu wolności i demokracji, ogarnęła całe państwo. Momentem kulminacyjnym był rozpoczęty 27 listopada strajk generalny. Wydarzenia te już 29 listopada 1989 r. doprowadziły do usunięcia z czechosłowackiej konstytucji przepisu o kierowniczej roli partii komunistycznej, a następnie do ustąpienia w dniu 7 grudnia prezydenta G. Husaka i komunistycznego rządu premiera L. Adamca. W nowym rządzie do głosu doszły ugrupowania opowiadające się za zasadniczymi przemianami ustrojowymi. Wreszcie 30 grudnia doszło do wyboru przez Zgromadzenie Federalne V. Havla – znanego dramaturga i dysydenta – na prezydenta.

Do ożywienia dyskusji na temat problematyki sądownictwa konstytucyjnego doszło w 1988 r. Wtedy bowiem rozpoczęły się prace nad nową, socjalistyczną jeszcze, konstytucją. W niektórych eksperckich projektach pojawiły się postulaty utworzenia organu sądownictwa konstytucyjnego.

Zanim doszło do wydarzeń końca 1989 r. (tzw. aksamitna rewolucja), grupa prawników przygotowała projekt nowej konstytucji, znany później jako projekt konstytucji Forum Obywatelskiego – opublikowany na początku 1990 r. Projekt ten zawierał również część dotyczącą sądownictwa konstytucyjnego. Jak zauważa V. Sládeček, „regulacja ta w istocie wywodziła się z obowiązującego wtedy, ale nie realizowanego zapisu konstytucyjnego, który rozszerzał kompetencje Sądu Konstytucyjnego i projektował dalsze zmiany”⁴⁷.

Zgodnie z projektem Sąd Konstytucyjny miał orzekać o rozwiązaniu partii politycznych (również organizacji obywatelskich i stowarzyszeń), a także o zdradzie stanu, jakiej mógłby dopuścić się prezydent. Niewątpliwie ważnym акцен-

⁴⁷ V. Sládeček, *Nástin...*, s. 549.

tem było potwierdzenie kompetencji Sądu Konstytucyjnego w zakresie konstytucyjnie zagwarantowanych praw obywatelskich, o ile oczywiście ustawa nie przewidywała innej sądowej formy ochrony.

Projekt zakładał inny sposób powoływania Sądu Konstytucyjnego niż ustawa konstytucyjna o federacji czechosłowackiej. Zgodnie z nim trzydziestu członków, w tym dwudziestu sędziów i dziesięciu zastępców miało być powoływanych przez Zgromadzenie Federalne na siedmioletnią kadencję, przy czym każdy z nich mógł objąć to stanowisko najwyżej dwukrotnie. Jak pisze V. Sládeček, „projekt konstytucji Forum Obywatelskiego stał się jednym z projektów, nad którym pracowała parlamentarna komisja ds. przygotowania nowej konstytucji federalnej”⁴⁸.

W kwietniu 1990 roku zmieniono nazwę państwa na Czeska i Słowacka Republika Federalna (CSRF). Demokratyczne wybory parlamentarne w czerwcu 1990 r. wygrały: Forum Obywatelskie i Społeczeństwo przeciwko przemocy.

Niezależnie od prac nad nową konstytucją toczyła się ożywiona dyskusja na temat szczegółowych uregulowań instytucji Sądu Konstytucyjnego. Już w lipcu 1990 r. rząd Republiki Słowackiej przedłożył Słowackiej Radzie Narodowej projekt ustawy konstytucyjnej o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej (SNR 1990 druk 17), który nie został jednak przyjęty.

Łącznie z rozpatrywanym projektem Karty Podstawowych Praw i Wolności, prezydent Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej przedłożył 10 grudnia 1990 r. projekt ustawy konstytucyjnej o Sądzie Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej (FS 1990 druk 373). Jednocześnie grupa posłów Zgromadzenia Federalnego wniosła konkurencyjny projekt ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej (FS 1990 druk 381). Projekt prezydencki, do którego zostały wniesione poprawki (FS 1991 druk 445), został przez obie izby parlamentu rozpatrzony i uchwalony 27 lutego 1991 r.

Ustawa konstytucyjna o Sądzie Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej⁴⁹ weszła w życie 1 kwietnia 1991 r. Oznaczało to uchylenie rozdziału 6 ustawy konstytucyjnej o federacji czechosłowackiej, a także odrzucenie wszystkich tych projektów, które zakładały utrzymanie dotychczasowych regulacji konstytucyjnych.

Kompetencje federalnego Sądu Konstytucyjnego w przybliżeniu odpowiadały kompetencjom Sądu przewidzianym ustawą konstytucyjną o federacji czechosłowackiej, należy jednak zwrócić uwagę na dwie zasadnicze różnice. W odróżnieniu od regulacji z 1968 r. nowością było uprawnienie Sądu Konstytucyjnego do badania zgodności aktów rangi podustawowej z umowami międzynaro-

⁴⁸ V. Sládeček, *K legislativní činnosti Federálního shromáždění po listopadu 1989*, „Právník” 1992, č. 9, s. 772.

⁴⁹ Ústavní zákon ze dne 27. února 1991 o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky; w: Sbirka Zakonu České a Slovenské Federativní Republiky, č. 91/1991.

dowymi dotyczącymi sfery praw człowieka i podstawowych wolności. Z kolei w odniesieniu do indywidualnej skargi konstytucyjnej różnica polegała na tym, że Sąd Konstytucyjny mógł badać również rozstrzygnięcia sądów powszechnych. Zgodnie z art. 2 ustawy konstytucyjnej o Sądzie Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej rozstrzygał on o:

- 1) zgodności ustaw Zgromadzenia Federalnego i poszczególnych ich postanowień z ustawami konstytucyjnymi Zgromadzenia Federalnego;
- 2) zgodności ustaw Zgromadzenia Federalnego, konstytucyjnych i zwykłych ustaw Czeskiej Rady Narodowej i Słowackiej Rady Narodowej z umowami międzynarodowymi dotyczącymi praw człowieka i podstawowych wolności, ratyfikowanymi i ogłoszonymi przez Czeską i Słowacką Republikę Federalną;
- 3) zgodności ustaw konstytucyjnych i innych ustaw Czeskiej Rady Narodowej i Słowackiej Rady Narodowej i ich poszczególnych postanowień z ustawami konstytucyjnymi Zgromadzenia Federalnego;
- 4) zgodności rozporządzeń Rady Ministrów Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej i przepisów prawa stanowionych przez federalne ministerstwa i inne federalne organy administracji państwowej z konstytucyjnymi i zwykłymi ustawami Zgromadzenia Federalnego;
- 5) zgodności rozporządzeń rządów Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej oraz przepisów prawa stanowionych przez ministerstwa i inne organy administracji państwowej Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej z konstytucyjnymi i zwykłymi ustawami Zgromadzenia Federalnego.

Dodatkowo zgodnie z art. 4 w/w ustawy Sąd Konstytucyjny Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej rozstrzygał także spory kompetencyjne:

- 1) między organami Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej;
- 2) między organami Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej a organami jednej lub obu republik;
- 3) między organami Republiki Czeskiej a organami Republiki Słowackiej.

Ponadto artykuły 5–7 przedmiotowej ustawy przewidywały także inne kompetencje Sądu Konstytucyjnego Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej. I tak:

- 1) w spornych przypadkach przedstawiał on obowiązującą wykładnię ustaw konstytucyjnych Zgromadzenia Federalnego;
- 2) rozstrzygał o skargach konstytucyjnych przeciwko prawomocnym orzeczeniom lub innym rozstrzygnięciom organów władzy publicznej, jeżeli skarżący twierdził, że naruszyły one jego podstawowe prawa i wolności zagwarantowane ustawą konstytucyjną Zgromadzenia Federalnego lub umowami międzynarodowymi o prawach i podstawowych wolnościach człowieka, określonymi w art. 10 konstytucji. Należy podkreślić, iż rozwiązanie to wprost nawiązuje

do niemieckiego modelu skargi konstytucyjnej. Pozwala on na postawienie zarzutu, że samo orzeczenie zostało wydane w sposób naruszający konstytucję, np. przez przyjęcie przez sąd niewłaściwej wykładni stosowanego przepisu, czy przez naruszenie praw proceduralnych skarżącego (np. prawa do obrony). Może to być zatem skarga nie tylko przeciwko normie (jak w systemie polskim), ale i przeciwko orzeczeniu;

- 3) rozstrzygał o tym, czy orzeczenie o rozwiązaniu partii politycznej lub ruchu politycznego, których działalność obejmowała obszar więcej niż jednej republiki lub inne orzeczenia dotyczące ich czynności były zgodne z konstytucyjnymi lub zwykłymi ustawami Zgromadzenia Federalnego.

Sąd Konstytucyjny składał się z dwunastu sędziów wybieranych przez prezydenta spośród kandydatów przedstawionych przez Zgromadzenie Federalne i Rady Narodowe (każde ciało po ośmiu kandydatów) na siedmioletnią kadencję. Specyfiką federacji Czechów i Słowaków była od 1969 r. zasada parytetu narodowego w strukturze bądź w składzie niemal wszystkich instytucji na szczeblu federalnym. Toteż w skład Zgromadzenia Federalnego wchodziło po czterech Czechów i Słowaków, zaś sam Sąd musiał się składać z sześciu Czechów i sześciu Słowaków. Obok typowych kryteriów doboru sędziów (odpowiednie wykształcenie, wiek minimum 35 lat i co najmniej 10 lat praktyki w zawodzie prawniczym) wymagano też nieposzlakowanej opinii. Kwestie natury organizacyjnej i proceduralnej określić miała ustawa (zwykła), której projekt mógł być wniesiony przez Sąd Konstytucyjny, co niewątpliwie stanowiło wyłom w zasadzie ścisłego określenia kręgu podmiotów wyposażonych w inicjatywę ustawodawczą i to wyłom znaczący, rzadko spotykany w innych państwach.

Ustawa o organizacji Sądu Konstytucyjnego Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej i o postępowaniu przed nim została uchwalona 7 listopada 1991 roku⁵⁰. W związku z tym, że Rada Ministrów zwlekała z przedłożeniem projektu ustawy, ostatecznie Zgromadzenie Federalne rozpatrywało projekt poselski (FS 1991, druk 859). Ustawa nie określała oczywiście wszystkich zagadnień organizacyjnych i przede wszystkim procesowych, dlatego też – podobnie jak w przypadku Sądu Konstytucyjnego Republiki Czechosłowackiej – pełny skład Sądu Konstytucyjnego przyjął Regulamin organizacji i postępowania przed Sądem Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej. Jak pisze V. Mikule, „forma jego przyjęcia – nie został on przyjęty w oparciu o przepis powszechnie obowiązujący, ale w oparciu o przepis wewnętrzny – spowodowała w późniejszym okresie wiele problemów natury praktycznej”⁵¹. Ostatecznie Sąd Konstytucyjny ukonstytuował się na początku 1992 roku⁵².

⁵⁰ Zákon ze dne 7 listopadu 1991 o organizaci Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky a o řízení před ním; w: Sbirka Zakonu České a Slovenské Federativní Republiky, č. 491/1991.

⁵¹ V. Mikule, *Federální...*, s. 133.

⁵² Sędziowie Sądu Konstytucyjnego po wcześniejszym powołaniu przez Zgromadzenie Federalne zostali

Na początku lat dziewięćdziesiątych nasiliły się dążenia Słowaków do suwerenności. Jednym z kluczowych problemów kampanii wyborczej 1992 r. była kwestia struktury państwa. Liczne sondaże wskazywały, że większość społeczeństwa zdecydowanie opowiada się za utrzymaniem wspólnego państwa Czechów i Słowaków, dostrzegając jednak potrzebę innego ułożenia wzajemnych stosunków. Proponowano różne rozwiązania: unitaryzm, federację, konfederację. Coraz więcej zwolenników zdobywała jednak również idea rozpadu federacji i utworzenia samodzielnych: Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej. Wybory w czerwcu 1992 r. wygrała w Czechach wywodząca się z Forum Obywatelskiego Obywatelska Partia Demokratyczna (ODS), a na Słowacji – Ruch na rzecz Demokratycznej Słowacji (HZDS) powstały po rozpadzie ruchu Społeczeństwo przeciwko przemocy, które opowiadały się za niepodległością obu tworzących federację krajów. Rokowania przywódców obu partii (i jednocześnie premierów obu krajów: V. Klause i V. Mecziara) w sprawie zachowania federacji nie doprowadziły do kompromisu. 17 lipca parlament słowacki uchwalił deklarację o suwerenności Słowacji, zaś trzy dni później ustąpił ze swego stanowiska prezydent Czechosłowacji V. Havel, który nie chciał biernie statystować w procesie rozpadu państwa. Ostateczną decyzję podjęło Zgromadzenie Federalne, uchwalając ustawę konstytucyjną o ustaniu federacji⁵³. Ustawa ta przewidywała, że Czeska i Słowacka Republika Federalna przestanie istnieć z dniem 31 grudnia 1992 r., zaś jej następczyniami będą od 1 stycznia 1993 r. Republika Czeska i Republika Słowacka.

U schyłku 1992 r. w Republice Czeskiej rozpoczęła się dyskusja nad uregulowaniem kwestii sądownictwa konstytucyjnego w konstytucji. Na wniosek komisji ds. przygotowania nowej konstytucji Czeska Rada Narodowa rozpatrzyła w listopadzie 1992 r. projekt ustawy konstytucyjnej ustanawiający „Sąd Ochrony Konstytucyjności Republiki Czeskiej” (druk 88,96 ČNR, VII), który miał pełnić czasowo funkcję organu ochrony konstytucyjności, dopóki nie zostanie ustanowiony czeski Sąd Konstytucyjny. Projekt ten nie został jednak przyjęty ze względu na brak akceptacji ze strony opozycji. Przyjęta w grudniu 1992 r. Konstytucja Republiki Czeskiej⁵⁴ ostatecznie przewidziała istnienie Sądu Konstytucyjnego,

mianowani przez prezydenta Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej w styczniu 1992 r. Wydarzenia, jakie później nastąpiły, związane z rozpadem federacji spowodowały, iż czas funkcjonowania tego sądu okazał się wyjątkowo krótki. Działał on od 1 lutego 1992 r. do 31 grudnia 1992 r. i w tym czasie rozpatrzył 1032 sprawy (na ogólną liczbę 1128 wniesionych). Z tego 113 zostało załatwionych na posiedzeniu plenarnym Sądu, 467 rozpatrzył I Senat, zaś 452 II. Po zniesieniu federacji Sąd Konstytucyjny zawiesił 96 spraw, 34 przekazał do Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowacji, zaś 62 do Sądu Najwyższego Republiki Czeskiej, pod warunkiem przekazania ich do Sądu Konstytucyjnego w momencie jego powołania – cyt. za: K. Klima, *Ústavní soudnictví*, Praha 1993, s. 24-25.

⁵³ Ústavní zákon ze dne 25 listopadu 1992 o zániku České a Slovenské Federativní Republiky; w: Sbirka Zákonů České a Slovenské Federativní Republiky, č. 542/1992.

⁵⁴ Ústavní zákon České národní rady ze dne 16. prosince 1992 Ústava České republiky; w: Sbirka Zákonů České republiky, č. 1/1993.

zaś w czerwcu 1993 r. uchwalona została ustawa o Sądzie Konstytucyjnym⁵⁵.

Już 8 lipca 1993 r. Izba poselska wyraziła zgodę na nominację przez prezydenta dwunastu sędziów Sądu Konstytucyjnego, zaś 15 lipca prezydent sędziów tych mianował. Dzięki temu Sąd Konstytucyjny mógł rozpocząć swoje funkcjonowanie, pomimo że nie był jeszcze w pełni obsadzony. Dwie sędziny zostały mianowane w październiku 1993 r., zaś ostatnie brakujące stanowisko zostało obsadzone w lutym 1994 r. Ponieważ w tym czasie Senat jeszcze nie funkcjonował (Parlament był jednoizbowy), zgodnie z art. 106 ust. 2 konstytucji zgodę na mianowanie sędziów Sądu Konstytucyjnego wyraziła Izba Poselska. Jak zauważa V. Sládeček, „w ten sposób, czwarty już w kolejności Sąd Konstytucyjny na ziemiach Republiki Czeskiej wydał 21 grudnia 1993 r. swoje pierwsze orzeczenie, w którym odrzucił wniosek o uchylenie ustawy⁵⁶ o niekonstytucyjności reżimu komunistycznego”⁵⁷.

Również w Republice Słowackiej od 1993 r. funkcjonuje Sąd Konstytucyjny, który jednak swoją działalność rozpoczął wcześniej niż sąd czeski⁵⁸.

⁵⁵ Zákon ze dne 16 června 1993 o Ústavním soudu; w: Sbirka Zakonu České Republiky, č. 182 /1993. Na początku 1993 r. rozpoczęła działalność komisja, której prace były koordynowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Jej celem było przygotowanie projektu ustawy o Sądzie Konstytucyjnym. Ostateczna wersja ustawy została, po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów, przedłożona Czeskiej Radzie Narodowej, która 16 czerwca 1993 r. uchwaliła ją. Ustawa weszła w życie 1 lipca 1993 r.

⁵⁶ Zákon ze dne 9 července 1993 o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu; w : Sbirka Zakonu České Republiky, č. 198/1993.

⁵⁷ V. Sládeček, *Nástin...*, s. 550.

⁵⁸ Już 2 i 3 grudnia 1991 r. doszło do uchwalenia ustawy konstytucyjnej Słowackiej Rady Narodowej o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej i ustawy Słowackiej Rady Narodowej o organizacji Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej i o postępowaniu przed nim. Do utworzenia sądu w czasie istnienia federacji jednak nie doszło. Konstytucja Republiki Słowackiej uchyliła ustawę konstytucyjną o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej, ponieważ sama regulowała problematykę sądownictwa konstytucyjnego (art. 124-140). Z kolei ustawa o organizacji Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej i o postępowaniu przed nim została uchylona nową ustawą Słowackiej Rady Narodowej o organizacji Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej i o postępowaniu przed nim oraz o pozycji sędziów tego sądu, przyjętą po uzyskaniu niepodległości przez Republikę Słowacką.

POCZĄTKI I ROZWÓJ SĄDOWNICTWA KONSTYTUCYJNEGO NA TERYTORIUM CZECHOSŁOWACJI I REPUBLIKI CZESKIEJ

Sądownictwo konstytucyjne w Europie jako instytucja jest zwłaszcza od lat siedemdziesiątych XX wieku intensywnie rozwijającą się dyscypliną. Jej rozwój jest bardzo widoczny również u naszego południowego sąsiada. Chociaż Republika Czeska jest jednym z najmłodszych państw Europy, przeszłość jej ziem wniosła znaczny wkład w formowanie zrębów państwowości europejskich, w rozwój kultury, w tym także prawnej i politycznej, w postęp cywilizacyjny Europy. Nie ulega wątpliwości, iż wielki wpływ na działanie obecnego Sądu Konstytucyjnego Republiki Czeskiej wywarły historyczne instytucje sądownictwa konstytucyjnego na ziemiach czeskich, stąd artykuł ten został poświęcony tej właśnie tematyce.

THE HISTORICAL INSTITUTIONS OF THE CONSTITUTIONAL JUDICIARY IN THE CZECH REGION

Constitutional judiciary in Europe as an institution has been an intensively developing discipline especially since 1970s. Its development can be seen also at our southern neighbors. Although the Czech Republic is one of the youngest European countries, the past of this region contributed greatly to forming the frameworks of European statehood, the development of culture including the legal and political one and the progress of civilization in Europe. The historical institutions of the Constitutional judiciary in the Czech region had a great influence on the action of the present Constitutional Court of the Czech Republic. That is why this article is devoted to this subject.